

УДК 27.249

БАРДИН МАРІЯ,

аспірантка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ АПОКАЛІПТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ У ТВОРАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ БІБЛЕЇСТІВ

У статті розглядаються твори вітчизняних і зарубіжних біблеїстів з апокаліптичної проблематики. Визначені класичні підходи тлумачення книги Апокаліпсису, їхні недоліки та переваги. Проаналізовані сучасні російські та англо-американські біблійні дослідження.

У процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи. Основним дослідницьким підходом став системний підхід, який дозволив інтегрувати різноманіття досліджуваного матеріалу з апокаліптичної проблематики для здійснення цілісного визначення особливостей сучасних досліджень у творах вітчизняних та зарубіжних біблеїстів. Герменевтичний метод дозволив виявити особливості тлумачення образів книги "Об'явлення Іоанна Богослова".

Ключові слова: апокаліптика; есхатологія; біблеїстика; інтерпретація; Новий Завіт; пророцтва; християнство.

Постановка проблеми. Апокаліптична проблематика була актуальною впродовж усього розвитку християнської культури. Зміст апокаліптичних творів складала переважно есхатологічні одкровення, тобто пророцтва щодо майбутнього кінця світу. Із безлічі апокаліптичних творів у Старий Завіт була включена Книга Даниїла, а в Новий Завіт - "Об'явлення Іоанна Богослова" (Апокаліпсис). Інші апокаліптичні твори були визнані апокрифічними.

Книга "Об'явлення Іоанна Богослова" (Апокаліпсис) є органічною частиною новозавітного канону, у ньому закладені глибокі християнські ідеї. Більш зрозумілою може стати книга, якщо врахувати особливості жанру, в якому написаний Апокаліпсис, специфіку його структури й композиції. У стародавній християнській традиції до Апокаліпсису ставилися з особливою увагою, і впродовж століть було створено безліч коментарів, що становлять неабияку цінність, а правильне розуміння змісту священного тексту вважалось одним із найважливіших обов'язків [Головащенко, 2012: 213]. Цим роз'ясненням займалися богослови-книжники і священники. Тлумачення Біблії спиралось на певні історичні та методологічні традиції. Книга "Об'явлення Іоанна Богослова" в усі часи була предметом особливого інтересу як у вчених-біблеїстів, священнослужителів, релігійних філософів так і в простих вірян.

Цей накопичений у християнській традиції досвід тлумачення Апокаліпсису вимагає осмислення. Різноманіття інтерпретаційних підходів, які застосовувалися до книги, може бути осмислено у світлі багатомірності представленої в ній есхатологічної перспективи й багатоплановості її літературної побудови. Адже залежно від використання тих чи інших інтерпретаційних підходів принципово змінюється весь зміст апокаліптичних пророцтв.

Ступінь розробленості проблеми. Особливості розуміння книги "Об'явлення Іоанна Богослова" в межах християнських конфесій розглядали С. Головащенко [2001; 2012], А. Жуковський [1988; 1989], О. Шмеман,

А. Осипов. Значенню жанру апокаліпсису для християнської культури присвячені роботи дослідників Е. Бартошевича, А. Барашкова та ін.

Вивченням біблійних текстів займалися вітчизняні біблеїсти Київської духовної академії А. Воронов, С. Сольський [1866], Ф. Філаретов, Д. Богдашевський (єпископ Василій).

Системно досліджували книгу "Об'явлення Іоанна Богослова" зарубіжні біблеїсти сучасності, зокрема Б. Мецгер [2006], А. Небольсін [2010], М. Стефенс, Т. Лахає [2003].

Мета та завдання статті. У рамках дослідження варто розкрити особливості сучасної наукової інтерпретації книги "Об'явлення Іоанна Богослова". Визначити класичні підходи до тлумачення книги Апокаліпсису, їх недоліки та переваги, у межах вітчизняної та зарубіжної біблеїстики, зокрема в російських та англо-американських дослідженнях. Проаналізувати сучасні англо-американські та російські біблійні дослідження з проблемі інтерпретації "Об'явлення Іоанна Богослова".

Виклад основного матеріалу. Книга "Об'явлення Іоанна Богослова" - найбільш есхатологічний твір Нового Завіту, який викликав неоднозначну реакцію в отців і вчителів ранньої церкви. Велику увагу коментуванню Апокаліпсису приділяли західні латинські автори (Віктор Петавійський, Примасій Гадруметський, Тиконій, Апрингій, Кесарій Арльський, Беда Достотливий), що відображає зацікавленість цією книгою в латинському середовищі. Грекомовні східні автори були більш стримані: із змістовних коментарів нам відомі лише твори Андрія Кесарійського та Екуменія [2009]. Таким чином, починаючи з II ст., християнські автори читали, коментували й використовували "Об'явлення Іоанна Богослова".

Важливість продуманого використання інтерпретаційних підходів тлумачення Апокаліпсису вперше відкрито декларується контрреформаційними авторами кінця XVI - початку XVII ст., які писали в полеміці з протестантськими тлумачами Апокаліпсису, які відносили образи книги до тих чи інших реалій католицького світу. Звісно,

традиція тлумачення пророчих образів книги розпочалась уже за кілька років після виникнення самого твору. Але вже про певну традицію тлумачення Апокаліпсису можна говорити саме з кінця XVI ст. Разом із тим, докладний опис і класифікація інтерпретаційних підходів книги "Об'явлення Іоанна Богослова" були виконані лише у XX ст.

Розвиток вітчизняної академічної біблеїстики розпочався в Київській духовній академії [Головащенко, 2012: 260]. С. М. Сольський, представник академічної школи православної біблеїстики Київської духовної академії у своїй роботі "Короткий нарис історії священної бібліології і ексегетики" особливу увагу приділяв історії тлумачення Святого Письма [Сольський, 1866]. Його провідними темами були порятунок від зла і вчення Христа. Власне внесок вітчизняних академічних дослідників в біблієзнавство проаналізував А. Жуковський у роботі "Вклад Київської Духовної академії та її "Трудів" на культурному та богословському відтинках" [1988; 1989].

Після розпаду Радянського Союзу в сучасній Україні біблеїстика не набула належного розвитку. Серед вітчизняних дослідників у цьому контексті слід відзначити С. І. Головащенко - доктора філософських наук, біблеїста, який серед основних загальних принципів сучасної біблійної герменевтики визначив критичне дослідження тексту, досліджування текстів в загальному контексті цілісної структури твору, реконструкцію історичного та культурного середовища написання біблійного тексту, важливе уявлення про особу автора, граматичний та філологічний аналіз тексту, визначення літературного жанру, встановлення спершу автентичного значення тексту, а потім з'ясування його теперішньої актуальності [Головащенко, 2001: 223].

С. І. Головащенко виділяє цілу низку традиційних підходів для інтерпретації біблійного тексту. Ці підходи базувались на визнанні принаймні таких смислових рівнів біблійного тексту, як буквальний та духовний.

Буквальне (історичне) тлумачення ґрунтується на вірі в усі повідомлення та на сприйнятті очевидного значення цих повідомлень. Буквальність протистоїть прагненню знайти в кожному фрагменті тексту якісь приховані, загадкові смисли. Буквальне тлумачення заперечує суб'єктивізм інтерпретатора [Головащенко, 2001: 224]. Алегоричне тлумачення виходить з того, що головний смисл Біблії подається приховано, за допомогою символів та алегорій.

Крім того, С. І. Головащенко виділяє типологічне (прообразне) тлумачення. Релігійні мотиви типологічного тлумачення Біблії полягають у тому, що певні події сприймаються як символи-прообрази, що вказують на події, зображені в інших книгах.

Аналогічне тлумачення С. І. Головащенко пояснює як універсалізацію смислу окремих біблійних понять, які спершу мали конкретно-історичне значення. І гомілетичне - тлумачення Біблії у формі церковної проповіді як складової богослужіння.

Цікавим у цьому контексті є дослідження сучасного російського богослова, біблеїста, доцента кафедри біблеїстики Православного Свято-Тихонівського гуманітарного університету С. А. Небольсіна, який детально розглядає чотири головні інтерпретаційні підходи до розуміння книги "Об'явлення Іоанна Богослова": претеристичний, футуристичний, ідеалістичний, історичний [2010].

1. Претеристичний. Пророцтва книги сприймаються як такі, що вже відбулись у першому столітті нашої ери (лат. претер означає "колись"). Тисячолітнє царство розуміється символічно.

2. Футуристичний. Книга "Об'явлення Іоанна Богослова" - явне передбачення майбутніх подій. Зміст розуміється буквально.

3. Ідеалістичний (алегоричний). Книга не має ніякого стосунку до історії, але є позачасовою алегорією про протиборство між добром і злом.

4. Історичний. Пророцтва книги Апокаліпсису знаходяться в процесі виконання, у час між воскресінням Христа і його Другим пришестям. У свою чергу, тисячолітнє царство розуміють буквально.

Варто детальніше розглянути особливості цих інтерпретаційних підходів до книги Апокаліпсису. Школа претеристів дотримується думки про те, що передбачення "Об'явлення Іоанна Богослова" вже здійснилися як пророцтва про події ранньохристиянської історії. Такий підхід був систематизований католицьким богословом Луїсом Алькасаром (1554-1613) і пізніше Гуго Гроцієм (1583-1645). Інтерпретація Алькасара вважається відповіддю на протестантське дотримання історичного підходу в тлумаченні "Об'явлення Іоанна Богослова". Тим не менше, дехто стверджує, що претеристичні вчення можна знайти в працях ранньої церкви ще в IV столітті нашої ери, - відзначає С. А. Небольсін [2010].

Серед прихильників часткового претеристичного підходу чільне місце посідають такі видатні вчені, як К. Джентрі, Д. Чилтон.

Сильною стороною цієї теорії можна вважати визнання значущості пророцтв книги для її перших читачів і сприйняття книги "Об'явлення Іоанна Богослова" як послання конкретним людям у конкретну епоху. Недоліком указанного напрямку є явно натягнуті тлумачення окремих місць Апокаліпсису у применшення есхатологічного значення книги для майбутніх поколінь християн [Небольсін, 2010: 57].

Прихильники футуристичного підходу відносять пророцтва книги винятково до майбутніх подій. Цей підхід був представлений у святих отців, а також у середньовічного тлумача Франциско Рібери (1537-1591). Крім того, елементи вчення майбутнього тисячолітнього царства зустрічаються в працях Климента Римського (96 р. н. е.), Юстина Мученика (100-165 р. н. е.), Іринія (115-202 р. н. е.), Тертуліана (150-225 р. н. е.) та інших. Буквальне тлумачення Апокаліпсису залишалось актуальним упродовж усієї історії церкви і займає вагомe місце й сьогодні.

Ця точка зору вчить, що події в "Об'явленні Іоанна Богослова" 4-22 відбуватимуться в майбутньому. Футуристи поділяють книгу на три розділи, як зазначено в 1:19: "Те, що ви бачили, що є зараз, і те, що буде відбуватися пізніше". Глава 1 описує минуле ("те, що ви бачили"), глави 2 і 3 описують теперішній час ("те, що зараз"), інша частина книги описує майбутні події ("те, що буде відбуватися пізніше").

Футуристи застосовують буквальный підхід до інтерпретації "Об'явлення Іоанна Богослова". Наприклад, глава 13 описує буквально майбутнє світової імперії на чолі з політичним і релігійним лідером в особі двох звірів. Буквальне тлумачення Біблії означає пояснити первісний зміст або значення Біблії згідно зі звичайним використанням своєї мови.

Футуристичний підхід широко популярний серед євангельських християн сьогодні. Серед визначних богословів, прихильників цього підходу, - Чарльз Райрі, Джон Вальворд, Тім Лаєр.

Значення цього підходу полягає в справедливому акцентуванні на пророко-есхатологічному характері книги, а недоліком є брак зв'язку з теперішнім часом, у якому знаходяться християни [Небольсін, 2010: 59].

Ідеалістичний підхід дає тлумачення Апокаліпсису винятково в символічній формі - боротьба між народом Божим і силами зла. Він проглядається в широкому спектрі тлумачень - від святоотцівських до сучасних західних досліджень. Акцент ставиться на богословському, а не на історичному змісті книги та розкритті її образів, що часто не виключає крайнощів алегоричного тлумачення [Небольсин, 2010: 58].

У західній біблеїстиці ідеалістичний підхід ще називають духовним. Прихильники цього підходу дотримуються алегоричного тлумачення книги "Об'явлення Іоанна Богослова". Перші представники такого підходу це Ориген і Аврелій Августин.

Сильна сторона цієї точки зору: вона дозволяє уникнути проблеми гармонізації подій в історії. Це також робить книгу "Об'явлення Іоанна Богослова" актуальною й доречною для всіх періодів історії церкви.

Серед недоліків цього підходу: по-перше, ця думка спростовує книгу Апокаліпсису як будь-якої конкретної історичної реалізації. По-друге, пошук духовних смислів у тексті може призвести до довільних тлумачень. На послідовників цього підходу часто впливають культурні та соціально-політичні чинники свого часу.

Т. Мерріл, професор, дослідник Нового Завіту, наголошує, що ідеалістичний підхід припускає "духовне". Але слід пам'ятати, що на якість інтерпретації завжди впливатиме сам дослідник [Мерріл, 1995: 146].

Історичний підхід пов'язує події Апокаліпсису з конкретними історичними періодами у світовій історії. Пророцтва Апокаліпсису сприймаються як пророцтва про зміну епох у ході історії. Цей підхід, що сформувався в середні віки, поєднує в собі світову історію і символізм образів "Об'явлення Іоанна Богослова". Як зазначає італійський дослідник Едмондо Лупієрі, родоначальником цього підходу можна вважати італійського богослова Іоахіма Флорського (1132-1202), який, відповідно до тексту Апокаліпсису, розділив всю історію на 3 періоди по 42 покоління або по 1260 років.

Ця точка зору проголошує, що "Об'явлення Іоанна Богослова" - символічні пророцтва, які представляють хід історії: з життя апостола до кінця століття. Символи в Апокаліпсисі відповідають подіям в історії Західної Європи, у тому числі протестантської Реформації, Французької революції, і в житті різних правителів.

Видатні вчені, які дотримувались цього підходу, - Джон Вікліф, Джон Нокс, Вільям Тіндейл, Мартін Лютер, Джон Кальвін, Цвінглі Ульріх. А. Небольсин зазначає, що популярність цього підходу виросла за часів Реформації, через його ідентифікацію папства зі звіром Апокаліпсису (Об. 13) [Небольсин, 2010]. Однак із початку XX століття кількість прихильників значно знизилась [Gregg, 1997].

Є ряд недоліків окресленого підходу. По-перше, він допускає широке розмаїття інтерпретацій. Джон Вальвоорд указує на відсутність згоди серед прихильників історизму. Він стверджує, що "створюється велика кількість різних тлумачень книги Апокаліпсису, залежно від часу та обставин дослідника" [Walvoord, 1966: 19]. По-друге, ця точка зору фокусується в основному на подіях церкви в Західній Європі та говорить дуже мало про церкву на Сході.

Така класифікація методів інтерпретації не є вичерпною. Більше того, деякі дослідники поєднують два і більше підходів одночасно.

Варто зазначити, що сучасними центрами біблеїстики вважаються Німеччина, Сполучене Королівство Британії та Північної Ірландії, Ізраїль, США і країни Скандинавії.

Показовими в цьому контексті є дослідження англо-американських біблеїстів. Біблійна наука у Великобританії, Ірландії та США стала розвиватися пізніше, ніж у країнах європейського континенту, хоча вже в XVII ст. були зроблені перші кроки в цьому напрямку. І сьогодні американці й англієці мають першість у створенні біблійних товариств. Із часів Реформації було виконано понад 20 перекладів Біблії англійською мовою. Систематично виходить ряд біблійних періодичних видань, робіт із бібліології та герменевтики.

На думку американського біблеїста Брюса М. Мецгера, свої глибинні істини Апокаліпсис розкриває тим, хто не забуває про такі моменти:

1) "Об'явлення Іоанна Богослова" передає суть реальних видінь, які повторюють деякі принципи праведного й милостивого Божого панування над усім творінням;

2) хоча ключ до розуміння деяких символів втрачений, сенс часто можна зрозуміти шляхом зіставлення з пророчою символікою Старого Завіту (особливо Книг Даниїла і Єзекіїля);

3) не потрібно знаходити особливий сенс кожної символічної картини, слід орієнтуватися на сцену в цілому [Мецгер, 2006].

Характеристику апокаліптичної літератури, насамперед книги "Об'явлення Іоанна Богослова", здійснив американський богослов, професор М. Тенні у своїй роботі "Теологія Нового Завіту" [Мерріл, 1995]. Значним внеском у розробку цієї проблематики є те, що автор визначив характерні ознаки апокаліптичної літератури: 1) віра у пророковане втручання Бога в історію розвитку людства; 2) символічна мова; 3) застосування символічних образів для пояснення програми спасіння людства; 4) пророкування катастрофічного суду.

Популярний сучасний американський дослідник Т. Лахає, богослов, євангеліст, підкреслює, що дебати довкола книги продовжуються й зараз. Т. Лахає переконаний, що події Апокаліпсису відбуватимуться в майбутньому [LaHaye, 2003].

У США прослідковується великий інтерес до есхатології, різного роду пророцтв, що вказують на майбутній розвиток подій. Ці теми є дуже популярними в межах консервативно-протестантських напрямків. Власне, ці спільноти мають своє розуміння "останніх днів", а інтерпретація Апокаліпсису відіграє важливе місце.

Для підтвердження різноманіття тлумачень Апокаліпсису можна навести приклад дослідження двох американських біблеїстів сучасності - П. Рейнбоу і Н. Крейбіл. П. Рейнбоу - представник англійської церкви, професор Нового Завіту в баптистській семінарії в штаті Південна Дакота [Rainbow, 2008]. Н. Крейбіл - менонітський пастор, перед тим президент Об'єднаної менонітської біблійної семінарії в штаті Індіана [Kraybill, 2010].

На тлі есхатологічного розуміння "Об'явлення Іоанна Богослова" і протиставляють свої праці П. Рейнбоу і Н. Крейбіл, які прагнуть дати ключ до прочитання й осмислення цієї загадкової книги.

Американські біблеїсти переконані, що запорукою правильного розуміння Апокаліпсису є з'ясування його первісного контексту, але це лише перший крок до його інтерпретації. Для обох дослідників очевидно, що Апокаліпсис породжений проблемною ситуацією малоазійських церков, що полягає в ослабленні християнської віри в умовах тиску язичницького світу.

Крім того, П. Рейнбоу зосереджує увагу на тому, що "Об'явлення Іоанна Богослова" є богонатхненним Писанням і має читатися в Церкві як частина біблійного канону [Rainbow, 2008: 2].

Книга Н. Крейбіла представляє собою вільний коментар до "Об'явлення Іоанна Богослова". Основні теми цього дослідження: богосланування й політика. Н. Крейбіл зосереджує увагу на тому, що "Об'явлення Іоанна Богослова" пронизане літургійними мотивами й містить ряд сцен поклоніння Богові й Агнцеві, але при цьому описано також і поклоніння беззаконню, що претендує на божественний статус, таким чином, проглядається політичний вимір.

Вихідною тезою Н. Крейбіла є така: "Богосланування має політичний вимір" [*Kraybill, 2010: 13*]. Кому люди повинні служити? Хто є Господь? Ці питання були актуальні, на думку Н. Крейбіла, і для малоазійських церков I ст., де імператорський культ був дуже популярним, і для сучасних жителів Північної Америки та Європи.

Таким чином, П. Рейнбоу розкриває проблему "вічної істини", і його робота є досить цілісною й консервативною, а Н. Крейбіла цікавить, "що і як робити тут і зараз", відповідно підкреслюється необхідність діючого християнського свідчення у світі.

Висновки

Проаналізувавши ряд творів, можемо зазначити, що детальним вивченням апокаліптичної проблематики займаються англо-американські біблеїсти, їхні дослідження вважаються найбільш системними в наш час.

Можна виділити чотири класичні підходи до інтерпретації книги "Об'явлення Іоанна Богослова" в межах вітчизняної та зарубіжної біблеїстики. Серед них: претеристичний, футуристичний, ідеалістичний, історичний.

Особливість претеристичного підходу полягає в тому, що всі події, описані в книзі, уже відбулись у першому столітті нашої ери. Сильною стороною такої теорії є визнання значущості пророцтва для її перших читачів. Недоліком - применшення есхатологічного значення книги для майбутніх християнських поколінь.

Прихильники футуризму застосовують буквальный підхід. Значення цього підходу на акцентуванні пророко-есхатологічного характеру книги. Серед недоліків можна визначити брак зв'язку із сучасністю.

Ідеалістичний підхід тлумачить книгу Апокаліпсису винятково в символічній формі. І відповідно, робить книгу Апокаліпсису актуальною для всіх віків. Але на послідовників цього підходу часто впливають соціально-політичні та культурні чинники свого часу, що надає авторській рефлексії тлумаченню.

Історичний підхід пов'язує події Апокаліпсису з конкретними історичними періодами. Таке розуміння книги допускає широке розмаїття інтерпретації.

Bardyn Maria,

Postgraduate student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

MODERN RESEARCHES OF APOCALYPTIC THEMATICS IN THE WORK OF DOMESTIC AND FOREIGN BIBLES

Apocalyptic problems were relevant throughout the development of Christian culture. The content of apocalyptic works consisted mainly of eschatological revelations, that is, prophecies concerning the future of the end of the world.

The book "Revelation of John" (Apocalypse) is an integral part of the New Testament Canon, and incorporates profound Christian ideas.

During the research, the features of the modern scientific interpretation of the book "Revelation of John the Theologian" were revealed. The classical approaches to the interpretation of the book of the Apocalypse, their disadvantages and advantages were defined. The analysis of modern English, American and Russian Biblical studies on the interpretation of "Revelation of John the Theologian" was done.

The book "Revelation of John" is the most eschatological work of the New Testament, which caused ambiguous

Указавши основні інтерпретаційні підходи, які застосовують сучасні біблеїсти, ми охарактеризували їхні недоліки й переваги та дійшли висновку, що "Об'явлення Іоанна Богослова" - захоплююча й надзвичайно складна книга, тому суперечки щодо її тлумачення будуть і далі тривати.

ЛІТЕРАТУРА

Біблія: книги Священного Писання Старого та нового Завіту. Київ: Видання Київської Патріархії Української православної церкви Київського патріархату, 2004. 1407 с.

Біблейские комментарии отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый завет. Том XII: Книга Откровения Иоанна Богослова. Тверь: Русское издание под редакцией Д. А. Федчука, 2009. (Герменевтика). 512 с.

Головащенко С. І. Біблієзнавство: вступний курс. Київ: Либідь, 2001. 496 с.

Головащенко С. І. Дослідження та викладання Біблії в Київській духовній академії XIX - початку XX ст.: монографія. Київ: Видавничий відділ Української православної церкви, 2012. 356 с.

Меррил С. Т. Обзор Нового Завета. Москва: Ассоциация Духовное возрождение, 1995. 496 с.

Мецгер Б. М. Новый Завет: Контекст, формирование, содержание. Москва: Библийско-Богословский институт свт. ап. Андрея, 2006. 360 с.

Небольсин А. С. Методы интерпретации, эсхатология и структура Откровения Иоанна Богослова. *Вестник ПСТГУ I: Богословие. Философия*. 2010. Выпуск 3 (31). 2010. С. 55-74.

Сольский Стефан. Краткий очерк истории священной библиологии и экзегетики. *Труды Киев. духов. акад.* 1866. № 10. С. 190.

Gregg Steven. Four Views of Revelation. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1997. 399 p.

Kraybill J. N. Apocalypse and Allegiance. Worship, Politics and Devotion in the Book of Revelation. Grand Rapids: Brazos Press, 2010. 224 p.

LaHaye Tim, Thomas Ice. The End Times Controversy. Eugene, OR.: Harvest House Publishers, 2003. 377 p.

Rainbow P. A. The Pith of the Apocalypse. Essential Message and Principles for Interpretation. Eugene: Wipf & Stock, 2008. 168 p.

Walvoord John. The Revelation of Jesus Christ. Chicago: Moody Press, 1966. 203 p.

Жуковский А. Вклад Київської Духовної Академії і її "Трудів" на культурному і богословському відтинках. *"Український історик"*. 1988. № 01-04; 1989, № 01-03. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Zhukovskiy_Arkadii/Vklad_Kyivskoi_Dukhovnoi_Akademii_i_ii_Trudiv_na_kulturnomu_i_bohoslovskomu_vidtynkakh.pdf (дата звернення 01.09.2018).

reactions from the fathers and teachers of the early Church. Great attention was devoted to the commentary of the Apocalypse by Western Latin authors, reflecting the interest in this book in the Latin environment.

As a result, starting from II century Christian authors read, commented and used the "Revelation of John."

The importance of thoughtful use of interpretive approaches to the apocalypse's justification was first openly announced by the counter-reformatory authors of the end of XVI - beginning. XVII century.

The development of domestic academic bible studies began at the Kiev Theological Academy. S. Solsky in his work "A brief essay on the history of sacred bibliology and exegesis" paid special attention to the history of the interpretation of the Scriptures.

Among contemporary domestic researchers, in this context scientific achievements of S. Holovashchenko should be noted. Among the main general principles of modern biblical hermeneutics, he defined: a critical study of the text, an important idea of the author's personality, grammatical and philological analysis of the text, definition of the literary genre, establishing the original authentic meaning of the text first, and then clarifying its present relevance.

English and American Bibleists are engaged in a detailed study of apocalyptic problems and their studies are considered the most systematic in our time.

Key words: apocalyptic; eschatology; biblical studies; interpretation; the New Testament; prophecy; Christianity.

REFERENCES

- Biblija: knyghy Svjashhennogho pysannja Starogho ta novogho Zavitu. 2004. *Vydannja Kyjivskoj Patriarkhiji Ukrajinskoj Pravoslavnoj Cerkvy Kyjivskogho Patriarkhatu*, Kyiv: 1407 pp. (ukr).
- Bibleyskie kommentarii ottsov Tserkvi i drugikh avtorov I-VIII vekov. 2009. *Novyy zavet. Tom XII: Kniga Otkroveniia Ioanna Bogoslova*. Tver: *Russkoe izdanie pod redaktsie D. A. Fedchuka*: 512 pp. (rus).
- Gholovashhenko, S. I. 2001. *Biblijeznastvo: vstupnyj kurs. Lybidj*, Kyiv, 496 pp. (ukr).
- Gholovashhenko, S.I. 2012. *Doslidzhennja ta vykladannja Bibliji v Kyjivskij dukhovnij akademiji XIX - pochatku XX st. Vydavnychyj vidil Ukrajinskoj Pravoslavnoj Cerkvy*, Kyiv, 356 pp. (ukr).
- Merril, S. T. 1995. *Obzor Novogo Zaveta. Assotsiatsiya Dukhovnoe vozrozhdenie*, Moscow, 496 pp. (rus).
- Metsger, B. M. 2006. *Novyy Zavet: Kontekst, formirovanie, sodержanie. Bibleysko-Bogoslovskiy Institut svt. ap. Andrey*, Moscow: 360 pp. (rus).
- Nebolsin, A. S. 2010. *Metody interpretatsii, eskhatologiya i struktura Otkroveniia Ioanna Bogoslova. Vestnik PSTGU I: Bogoslovie. Filosofiya. Vypusk 3 (31)*. pp. 55-74 (rus).
- Stefan Solskiy. 1866. *Kratkiy ocherk istorii svyashchennoy bibliologii i ekzegetiki. Tr. Kiev. Dukhov. Akad.* № 10. pp. 190 (rus).
- Gregg, Steven. 1997. *Four Views of Revelation. Thomas Nelson Publishers*, Nashville: 399 p. (eng).
- Kraybill, J. N. 2010. *Apocalypse and Allegiance. Worship, Politics and Devotion in the Book of Revelation*. Grand Rapids: *Brazos Press*, 224 p. (eng).
- LaHaye Tim, Thomas Ice. 2003. *The End Times Controversy*. Eugene, OR.: *Harvest House Publishers*. 377 p. (eng).
- Rainbow, P. A. 2008. *The Pith of the Apocalypse. Essential Message and Principles for Interpretation. Wipf & Stock*, Eugene: 168 p. (eng).
- Walvoord, John. 1966. *The Revelation of Jesus Christ. Moody Press*, Chicago: 203 p. (eng).
- Zhukovsky, A. 1988-1989. *Contribution of the Kiev Theological Academy and its "Labor" on cultural and theological sections. Ukrayinskyy istoryk*, 1988: № 01-04; 1989, № 01-03. Available at: http://shron1.chty-vo.org.ua/Zhukovskyi_Arkadii/Vklad_Kyivskoi_Dukhovnoi_Akademii_i_ii_Trudiv_na_kulturnomu_i_bohoslovskomu_vidtynkakh.pdf (application date, 01.09.2018).

© Бардин Марія

Надійшла до редакції 09.09.2018